

Aproximació al procés de promoció de l'aprenentatge servei a Catalunya

Josep Maria Puig Rovira
Ariadna López Margall

Resum

En aquest escrit es vol estudiar com es promou una innovació educativa a partir de l'anàlisi del procés de desenvolupament de l'aprenentatge servei a Catalunya. S'ha analitzat la tasca desenvolupada pel Centre Promotor de l'Aprenentatge Servei en els diferents àmbits en què ha actuat des de la seva constitució l'any 2003 fins a l'any 2011. A partir de l'anàlisi de la documentació generada per aquesta entitat, així com de la informació obtinguda en les entrevistes realitzades a persones significatives dels diferents àmbits de difusió de l'aprenentatge servei, s'han descrit els processos de promoció d'aquesta proposta educativa a Catalunya, en especial pel que fa a la recerca, la difusió, la implantació i la construcció de xarxes per dur-la a terme. En segon lloc, s'ha fet una previsió de les línies que en el futur convindria desenvolupar i, per acabar, s'han esbossat alguns conceptes que ens haurien de permetre descriure els processos de promoció d'una innovació educativa.

Com es promou una innovació educativa?

Anàlisi del procés d'implantació de l'aprenentatge servei a Catalunya.

Paraules clau: aprenentatge servei, innovació educativa, transferència de coneixement, difusió del coneixement, treball en xarxa.

Sumari

Presentació i objectius
Metodologia i fases de la recerca
Recepció de l'aprenentatge servei
Centre Promotor de l'Aprenentatge Servei: missió i principis
Centre Promotor de l' Aprenentatge Servei: organització i treball en xarxa
Centre Promotor de l' Aprenentatge Servei: impulsar l'aprenentatge servei
Conèixer l'aprenentatge servei
Difondre l'aprenentatge servei
Implantar l'aprenentatge servei
Implantació sectorial
Implantació territorial
Fer xarxa per a l'aprenentatge servei
Futur de la promoció de l'aprenentatge servei
Per acabar: enumeració de conceptes
Referències

Presentació i objectius

En aquest escrit es vol estudiar l'arribada i la promoció de l'aprenentatge servei en el món educatiu i social de Catalunya. Es volen analitzar les activitats desenvolupades per diferents actors implicats en la seva difusió, en especial el Centre Promotor de l'Aprenentatge Servei, des de l'any 2003 fins el 2011. També es volen apuntar línies de futur i perfilar alguns conceptes que ens ajudin a descriure els processos d'implantació d'una innovació educativa.

Molt probablement, l'any 2003 es va usar per primera vegada en el món educatiu català i en un acte públic el concepte d'*aprenentatge servei*¹. Malgrat tot, sense que s'hi emprí aquest terme, podem trobar experiències iguals o properes amb facilitat, però és en aquestes dates quan comença la seva recepció i difusió explícita. Això és exactament el que ens interessa estudiar: el procés de recepció, difusió i incorporació de l'aprenentatge servei a la realitat educativa catalana, un procés en el qual han participat una infinitat de persones, entitats i centres educatius, però que també ha tingut un nucli —el Centre Promotor de l'ApS— que ha realitzat una tasca dirigida en exclusiva a impulsar l'aprenentatge servei i que aquí haurem d'estudiar amb deteniment.

Per dur a terme la recerca hem comptat amb factors que ens han facilitat la feina. En primer lloc, la rebuda i l'impuls de l'aprenentatge servei ha estat un procés de contorns precisos: el moment d'arribada és clar, com també ho són els primers receptors de la idea, les tasques que van emprendre, els passos que van donar i l'evolució que ha experimentat la seva difusió. D'altra banda, els participants en la recepció de l'aprenentatge servei van desenvolupar una notable activitat d'autoanàlisi, que van deixar escrita en nombrosos documents o que hem pogut recuperar en les entrevistes realitzades. Gràcies a aquests dos fets, tenim una gran quantitat d'informacions sobre el procés seguit, les activitats impulsades, els debats interns i els motius de cada una de les decisions preses, que ens han ajudat molt a dur a terme el treball.

Una vegada presentat el tema de la recerca, estem en condicions de formular els objectius concrets que esperem assolir i els resultats que volem presentar en aquest escrit. En primer lloc, pretenem *descriure i analitzar el procés de promoció de l'aprenentatge servei*. A partir de la informació recollida, l'ordenarem i sistematitzarem per tal de descriure i analitzar els diferents components del procés: els principis guia, les etapes i accions, els actors i responsabilitats, així com les decisions organitzatives i de connexió entre els diferents implicats que s'han adoptat.

En segon lloc, voldríem contribuir a *definir les principals línies d'acció a emprendre en el futur per seguir promocionant l'aprenentatge servei*. Malgrat el fort desenvolupament que ha experimentat el seu procés d'implantació, considerem que encara es troba en una fase inicial. Esperem que amb el temps esdevingui una nota d'identitat fonamental de l'educació. Per tant, caldrà proposar quin tipus de polítiques i d'accions d'impuls de l'aprenentatge servei són les més pertinents en les properes etapes de desenvolupament.

En tercer lloc, esperem *enumerar alguns conceptes que ens ajudin a des-*

En aquest escrit es vol estudiar la promoció de l'aprenentatge servei en el món educatiu i social de Catalunya.

Analitzar el procés de recepció, difusió i incorporació de l'aprenentatge servei.

Estudiar el paper del Centre Promotor de l'ApS.

Els objectius són:

1. Descriure i analitzar el procés de promoció de l'aprenentatge servei.
2. Definir les principals línies d'acció a emprendre en el futur per seguir promocionant l'aprenentatge servei.
3. Enumerar alguns conceptes que ens ajudin a descriure els processos de promoció d'una innovació educativa.

¹ Tot i que és arriscat afirmar-ho, creiem que la primera vegada que se'n va parlar en l'àmbit educatiu català va ser durant el mes de novembre del 2003, en un seminari organitzat per la Fundació Catalana de l'Esplai, en el qual Alberto Croce va presentar públicament l'aprenentatge servei

criure els processos de promoció d'una innovació educativa. De fet, la reflexió pedagògica sempre ha estat preocupada per determinar de quina manera es difon una novetat educativa i quin tipus d'acció millora la seva adopció per part dels col·lectius de docents. A partir del cas estudiat, volem detectar algunes qüestions rellevants que poden merèixer que en el futur se'ls presti més atenció.

Metodologia i fases de la recerca

Per realitzar l'anàlisi del procés de promoció de l'aprenentatge servei hem emprat una metodologia qualitativa basada en tres fonts d'informació: la consulta de la documentació produïda pel Centre Promotor de l'ApS, les entrevistes personals realitzades a un ampli grup de persones compromeses amb l'aprenentatge servei i alguns escrits de síntesi que, a partir de la demanda dels investigadors, han redactat des del Centre Promotor de l'ApS. Hem fet operatives aquestes fonts d'informació de la manera i amb els mètodes que tot seguit detallarem. Aquests procediments els hem estructurat en diferents fases que presentem ordenadament a continuació.

S'ha emprat una metodologia qualitativa basada en tres fonts d'informació: consulta de documentació, entrevistes personals i escrits de síntesi redactats

Fase interrogativa. En aquest moment de la recerca es van formular les preguntes que l'han orientat i els objectius que s'han perseguit. El contacte amb els implicats en el procés de recepció de l'aprenentatge servei va permetre definir les principals preocupacions, així com els temes que mereixien ser estudiats més acuradament.

Fase preparatòria. Aquesta etapa va estar dedicada a determinar els procediments metodològics que ens podien ajudar a aplegar informació procedent de les fonts que teníem a l'abast i, sobretot, a dissenyar un pla ordenat de fases successives de recerca.

Fase de confirmació i fonamentació. La intenció que va guiar aquesta etapa era donar gruix teòric a les preguntes inicials i confirmar la solidesa i plausibilitat de les línies de treball proposades. En el cas que ens ocupa es va fer a través de la lectura i debat d'una selecció de treballs relacionats amb la temàtica i, d'una altra banda, gràcies a diverses sessions de discussió amb un petit grup d'implicats en el procés d'implantació de l'aprenentatge servei, sessions que van servir per contrastar la bondat dels punts de vista inicials i de les decisions metodològiques que s'havien previst.

Fase de recerca documental. La primera fase de recerca d'informació es va centrar en la recollida de documents —memòries, balanços, resums, actes, propostes, etc.— elaborats pels membres del Centre Promotor de l'ApS. Es va tenir accés a tots els arxius del Centre, així com als arxius personals d'aquells membres que havien guardat documentació. Una vegada retirats els que eren repetits, en van quedar uns dos-cents, que, després d'analitzar-se en funció dels objectius de la recerca, es van reduir a vint documents que van aportar informació sobre diferents punts de la recerca. La informació obtinguda també va permetre saber amb més detall sobre quins aspectes calia buscar més dades per altres mitjans.

Fase de recerca directa. La segona fase de recerca d'informació es va dedicar a la realització d'entrevistes personals semiestructurades a persones representatives de tots els àmbits de desenvolupament de l'aprenentatge servei en el període estudiat, del 2003 al 2011. En total es van fer quaranta-quatre entrevistes d'una durada compresa entre quaranta-cinc i seixanta minuts, que posteriorment es van transcriure i analitzar. Es van fer entrevistes a persones responsables dels diferents àmbits territorials i sectorials en els quals s'ha desenvolupat el procés d'implantació de l'aprenentatge servei i també a membres del Centre Promotor de l'ApS sobre la seva ac-

tuació en relació amb les finalitats, les funcions, l'organització i altres aspectes del treball que s'hi ha dut a terme.²

Fase de recerca orientada. La tercera fase de recerca d'informació es va pensar per aconseguir que alguns informants destacats redactessin escrits sobre temes dels quals es tenia poc coneixement. Van ser demandes molt concretes que havien de servir per completar detalls o fer llistes d'actuacions significatives del Centre Promotor de l'ApS. En aquesta fase també es van reiniciar les reunions amb membres del Centre per tal que fessin una tasca de control i contrast del que s'anava obtenint i començant a elaborar.

Fase d'elaboració i presentació dels resultats. Amb tota la informació aplegada, es va procedir a analitzar-la i a extreure'n conclusions en funció dels objectius que es perseguien. A partir d'aquest procés es va escriure l'informe final, que es va contrastar de nou amb els principals informants i, per acabar, es va preparar en un format adient per a la seva publicació.

Recepció de l'aprenentatge servei

Per entendre el context de recepció de l'aprenentatge servei és convenient remuntar-se a les aportacions de les diferents tradicions de la renovació pedagògica de finals del segle XIX i del XX (Trilla 2009: 33-52). En distintes proporcions totes elles van contribuir a perfilar la idea actual de l'aprenentatge servei³ i, per tant, encara que remotament, les seves aportacions van començar a crear un ambient propici per a l'actual recepció d'aquest mètode educatiu. Sembla just començar parlant de John Dewey, que amb el concepte d'*activitat associada amb projecció social* va donar el tret de sortida a l'aprenentatge servei. Tot el moviment de l'Escola Nova parteix de la idea que s'aprèn a través de l'activitat: l'aprendre fent (*learning by doing*). Però aquesta activitat per ser efectiva ha de complir dues condicions: ser funcional, o adequada a les possibilitats cognitives dels aprenents, i tenir projecció social, o respondre a necessitats de la comunitat i aconseguir algun impacte efectiu. L'activitat no és real ni font d'aprenentatge si no té una utilitat social visible i perceptible per als aprenents. Per tant, podem afirmar que Dewey i la pedagogia activa estableixen les bases de l'aprenentatge servei en la mesura que lliguen l'activitat a la utilitat social (Dewey: 1926: 1-61).

La segona aportació a la configuració de l'actual idea de l'aprenentatge servei prové de la pedagogia d'arrel marxista. Una de les seves tesis fonamentals, *el treball és el principal dinamisme formatiu del éssers humans*, es va traduir en un conjunt de pràctiques educatives preocupades per exigir als joves aprenents una alta implicació en activitats de *treball socialment necessari* (Marx i Engels, 1978; Makarenko, 1977). És a dir, s'aprèn participant en tasques que la comunitat requereix de veritat per a la seva correcta supervivència. No es pot deslligar l'aprenentatge del treball que busca el benestar de la col·lectivitat. La proximitat d'aquest plantejament amb l'aprenentatge servei és ben clara, encara que l'evolució dels esdeveniments polítics i el debat ideològic van enfosquir la proposta.

Per entendre la recepció de l'aprenentatge servei cal remuntar-se a les aportacions de les tradicions de la renovació pedagògica de finals del segle XIX i del XX.

Dewey amb el concepte d'*activitat associada amb projecció social* va donar el tret de sortida a l'aprenentatge servei.

La segona idea prové de la pedagogia d'arrel marxista: *el treball és el principal dinamisme formatiu del éssers humans* i, per tant, cal que els joves s'impliquin en activitats de *treball socialment necessari*.

² Distribució de les quaranta-quatre entrevistes realitzades: vint a membres dels àmbits territorials i sectorials en què s'ha implantat l'ApS; dotze a membres del Centre Promotor sobre la promoció de l'ApS en els àmbits territorials i sectorials; i dotze a membres del Centre Promotor sobre les accions de difusió de l'ApS.

³ L'aprenentatge servei és una proposta educativa que combina processos d'aprenentatge i de servei a la comunitat en un sol projecte ben articulats en què els participants es formen tot treballant sobre necessitats reals de l'entorn amb l'objectiu de millorar-lo. Definició adoptada pel Centre Promotor de l'Aprenentatge Servei

En aquest recorregut per les aportacions pedagògiques que van contribuir a crear un clima favorable a l'aprenentatge servei no podem oblidar l'aportació de Baden-Powell. La idea de servei, d'*estar sempre a punt* per ajudar els altres, és una de les pedres angulars d'aquesta proposta pedagògica (Baden-Powell, 1935); una idea que es complementa amb l'afirmació que per ser realment útil cal formar-se, cal preparar-se per assolir un alt nivell de competències personals que ens facin de veritat servidors de la comunitat, una iniciativa pedagògica que de nou coincideix clarament amb l'aprenentatge servei.

Baden-Powell amb la idea de servei, d'*estar sempre a punt* per ajudar els altres.

Per acabar, les pedagogies antiautoritàries també van realitzar, encara que de manera més tangencial, aportacions a la creació d'un clima favorable a l'aprenentatge servei. Les pedagogies de la llibertat van avançar en un doble sentit: primer, impulsant la *llibertat de*, o l'esforç per treure's del damunt les constriccions autoritàries que imposava l'educació. Però els corrents antiautoritaris també van impulsar la *llibertat per*, o apoderament dels joves per participar en la gestió de les institucions en què estaven enquadrats i en l'orientació dels projectes en què participaven (Lobrot, 1974). Aquest darrer aspecte, entendre que l'educació requereix la participació real dels joves, és un principi molt present en l'actual concepció de l'aprenentatge servei i que, en part, té l'origen en les pedagogies antiautoritàries del segle passat. El llegat que han deixat entre nosaltres aquestes pedagogies renovadores ha contribuït a crear un ambient favorable a la recepció de l'aprenentatge servei.

Les pedagogies de la llibertat van impulsar la *llibertat per*, o apoderament dels joves per participar en la gestió de projectes significatius.

Aquest horitzó d'aportacions clàssiques ens permet afirmar que, en certa manera, la idea de l'aprenentatge servei ja estava entre nosaltres des de feia temps, encara que no tinguéssim ni la definició del concepte ni una caracterització acurada d'aquesta pràctica pedagògica. No estem en condicions de formular la gènesi de l'aprenentatge servei en el nostre entorn pedagògic, però si més no en volem recordar un parell d'aportacions emblemàtiques i els resultats d'un estudi sobre experiències recents no conceptualitzades.

Dos aportacions a l'ApS realitzades des del nostre entorn pedagògic:

La novel·la pedagògica *Un rètol per a Curtó* (Garriga, 1967) explica com un grup de nois i noies, per tal de ser reconeguts com una comunitat amb nom, transformen el seu poble alhora que aprenen continguts escolars de tota mena: un treball per projectes amb servei a la comunitat. La narració, mig fictícia mig real, mostra una escola ideal el funcionament de la qual coincideix amb l'aprenentatge servei. La segona aportació és l'experiència realitzada per Joaquim Franch amb els escoltes als Aiguamolls de l'Empordà (Franch, 1985; Trilla, 2000): un campament per reivindicar la conservació d'aquest paratge natural i que tenia com a objectiu l'estudi de les aus i la preparació d'una exposició pública pensada per reclamar la preservació de la zona; de nou una proposta del tot coincident amb l'aprenentatge servei. Hem volgut citar aquestes dues aportacions perquè, encara que no siguin generalitzables, mostren que en l'imaginari del que havia de ser una pedagogia ideal estava present la idea de l'aprenentatge servei.

1. La novel·la pedagògica *Un rètol per a Curtó*.

2. El treball de Joaquim Franch amb els escoltes als Aiguamolls de l'Empordà.

La presència entre nosaltres de trets definitoris de l'aprenentatge servei en experiències educatives va molt més enllà d'algunes realitzacions emblemàtiques. En aquest sentit, un estudi que va realitzar Àlex Muñoz mostra la presència d'experiències que, sense usar el concepte, manifesten tots o la majoria dels trets característics de l'aprenentatge servei (Muñoz, 2008). L'autor va analitzar un total de 2.044 articles publicats entre els anys 1997 i 2006 en tretze revistes d'educació. Un total de 141 articles, el 6'89%, descriuen experiències d'aprenentatge servei sense usar el concepte. Podem dir, per tant, que la idea de l'aprenentatge servei ja estava entre nosaltres abans de l'arribada del concepte i del procés

La presència entre nosaltres de trets definitoris de l'aprenentatge servei va molt més enllà d'algunes realitzacions emblemàtiques.

de difusió sistemàtica que va desencadenar. Aquestes experiències d'aprenentatge servei implícites, amagades o invisibles demostren que els ambients educatius estaven preparats per a una rebuda fàcil de l'aprenentatge servei.

Centre Promotor de l'Aprenentatge Servei: missió i principis

En un ambient tan favorable, no és sorprenent que un petit esdeveniment produís un efecte motivador tan alt entre els receptors. Un fet que en altres moments hauria pogut passar desapercebut —la convocatòria d'un seminari organitzat per la Fundació Catalana de l'Esplai per escoltar Alberto Croce parlant sobre aprenentatge servei— es va convertir en un èxit pel nombre i la varietat dels assistents. Però, a més, tal com afirmen les persones que després van formar el Centre Promotor de l'ApS, aquesta sessió va ser l'espurna del procés de promoció d'aquesta proposta pedagògica,⁴ un procés que probablement va ser més fàcil del que es podia esperar perquè els participants partien de col·laboracions anteriors, en especial en l'àmbit de l'educació en valors.⁵

A partir d'aquest moment inicial, la recepció de l'aprenentatge servei es pot concretar en dues accions en part simultànies i en part successives: definir una missió i apuntar uns principis guia del procés de promoció.

La recepció de l'aprenentatge servei es concreta en dues accions: definir una missió i uns principis guia del procés de promoció.

Definir una missió

Apuntar principis guia per a la promoció de l'ApS

Adoptar com a missió la promoció de l'aprenentatge servei parteix del reconeixement de les virtuts educatives i socials d'aquesta proposta formativa, però també significa adonar-se que es tracta d'una metodologia pedagògica que planteja algunes dificultats en la seva aplicació pràctica. Per realitzar la majoria d'experiències cal que es connectin i arribin a acords dues instàncies: el centre educatiu i l'entitat social. Possibilitats i dificultats són els motius que expliquen la decisió que van prendre els primers impulsors de l'aprenentatge servei: *adoptar com a missió l'impuls de l'aprenentatge servei*. És a dir, prendre com a responsabilitat l'estudi d'aquesta proposta pedagògica i endegar les accions necessàries per donar-la a conèixer. La missió era clara: generar accions i iniciatives que permetessin el millor coneixement de l'aprenentatge servei i la progressiva adopció per part dels diferents actors educatius i socials.⁶

Missió: impulsar l'aprenentatge servei.

La tasca d'*apuntar uns principis per a la promoció de l'aprenentatge servei* es pot dividir en dues parts: la primera, centrada en l'adopció d'un principi fundacional que havia d'orientar el sentit i la direcció de tota la tasca del grup: el principi de no-apropiació; una decisió que s'allunyava d'una altra opció possible: aproximar-se a l'aprenentatge servei amb la voluntat d'usar-lo en funció de l'interès de cada una de les entitats. Sense negar la possibilitat d'usar-lo per a objectius propis, la voluntat de tots els

Principi fundacional: no patrimonialitzar l'aprenentatge servei, sinó considerar-lo un bé comú que cal donar a conèixer amb la màxima amplitud.

⁴ Els membres fundadors del Centre Promotor de l'ApS varen ser: Fundació Jaume Bofill, Grup de Recerca d'Educació Moral de la Facultat de Pedagogia de la UB, Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de Barcelona de la UB, Fundació Catalana de l'Esplai i l'Àrea d'Educació de la Diputació de Barcelona.

⁵ El projecte Senderi de materials d'educació en valors i l'edició d'un butlletí sobre la mateixa temàtica (<http://www.senderi.org/>) van crear les condicions de confiança bàsica que van facilitar el posterior treball en equip en el procés de difusió de l'aprenentatge servei.

⁶ Els seus membres defineixen el Centre Promotor de l'ApS com un espai generador d'iniciatives encaminades a impulsar, promoure i difondre l'aprenentatge servei en els diferents àmbits i nivells educatius del país.

implicats era destinar esforços a la promoció oberta, general i extensa de l'aprenentatge servei: fer-ne un bé comú.

Principi fundacional

Principi de no-apropiació. Es refereix a la voluntat dels agents difusors de no patrimonialitzar l'aprenentatge servei en benefici exclusiu de les seves respectives institucions. Òbviament cada entitat ha usat l'aprenentatge servei en el seu àmbit d'acció i n'ha tret beneficis, però no ha limitat el seu coneixement als membres del seu col·lectiu. Tot al contrari, la voluntat explícita ha estat tractar l'aprenentatge servei com un bé comú que cal donar a conèixer amb la màxima amplitud.

El principi de no-apropiació de l'aprenentatge servei i de compromís amb la seva difusió oberta i generalitzada, d'acord amb el que opinen els protagonistes, és una de les decisions més importants que es van prendre. Ho és pel seu contingut explícit —treballar per la difusió de l'aprenentatge servei com a primera obligació autoimposada—, però també perquè va marcar de manera profunda les formes organitzatives i la definició de les tasques a realitzar. Algunes de les decisions que més endavant exposarem es van prendre per intentar ser fidels al principi de no-apropiació i de màxima difusió de l'aprenentatge servei. Intentar convertir-lo en un bé comú ha marcat de dalt a baix l'organització i les tasques del Centre Promotor de l'ApS.

En segon lloc, i com a resultat de l'experiència acumulada durant el procés, es van anar formulant unes directrius per facilitar la promoció de l'aprenentatge servei: els principis de procediment.⁷

Principis de procediment

Principi de reconeixement. La correcta difusió de l'aprenentatge servei ha de partir d'allò que els receptors ja realitzen o coneixen en relació amb aquesta metodologia. Per tant, s'ha evitat presentar-la com un invent o una novetat absoluta. La difusió de l'aprenentatge servei millora si es reconeix que molts ja l'havien practicat, encara que no coneguin o no usin el concepte. En altres casos és bo reconèixer que hi ha realitzacions que s'hi assemblen molt i a les quals únicament els cal reforçar algun aspecte o potser millorar l'articulació del conjunt.

Principi d'oportunitat. En la difusió de l'aprenentatge servei cal insistir molt que es tracta d'una metodologia que ens arriba en el moment adequat. L'aprenentatge servei arriba en un bon moment per motius com ara el seu possible rol en l'educació per a la ciutadania, la vinculació amb una educació en valors experiencial i el lligam amb tots els moviments que vinculen l'escola amb la comunitat, per citar-ne només uns quants.

Principi de vinculació ideològica. La recepció de l'aprenentatge servei millora si es vincula a alguna postura ideològica que doni sentit a la tasca d'adoptar-lo i aplicar-lo a la realitat pròpia. Si els receptors veuen un nexe entre l'aprenentatge servei i idees com la solidaritat, la caritat o la implicació dels joves en la transformació social, tendeixen a adoptar-lo amb molta més empenya i alhora solen convertir-se en bons elements de redifusió d'aquesta metodologia.

Principis de procediment:

- Reconeixement
- Oportunitat
- Vinculació ideològica
- Cooperació
- Sostenibilitat

⁷ Podeu trobar-ne una formulació més completa a: PUIG, J.; CAMPO, L. i CLIMENT, T. (2011). "Com difondre una innovació pedagògica? El cas de l'aprenentatge servei a Catalunya". *Temps d'Educació*, núm. 41, p. 129-139.

Principi de cooperació. La difusió de l'aprenentatge servei resulta més efectiva si els agents adopten una postura de cooperació entre tots els que poden fer-hi alguna contribució. La difusió de l'aprenentatge servei reclama la cooperació entre les administracions i les iniciatives socials, entre les polítiques que es fan des de dalt i les accions que es fan des de baix, entre organitzacions escolars, moviments d'educació en el lleure, universitats, fundacions i altres agents.

Principi de sostenibilitat. Qualsevol innovació té més possibilitats de ser acceptada si els esforços que reclama la seva implantació es poden assumir i mantenir en el temps. Normalment ens referim a esforços en l'àmbit de la dedicació personal i en el capítol pressupostari. Una correcta difusió de l'aprenentatge servei ha de partir d'una quantitat de feina per al professorat i per a altres persones implicades que es pugui mantenir en el temps. No resulta gens favorable fer un projecte excel·lent si després no pot repetir-se.

Centre Promotor de l'ApS: organització i treball en xarxa

Si la missió del Centre Promotor de l'ApS era ser un espai generador d'iniciatives pensades per promocionar l'aprenentatge servei, és evident que ningú podia realitzar aquesta tasca en solitari, comptant només amb les pròpies forces. Calia establir aliances per constituir un grup de treball que tingués alguna possibilitat d'èxit. En aquest punt la qüestió era com organitzar l'equip inicial d'impulsors de l'aprenentatge servei i la resposta va ser constituir el Centre Promotor de l'ApS com *una xarxa no institucionalitzada d'agents que treballen en equip per la promoció de l'aprenentatge servei*. En aquesta definició destaquen dues idees: el Centre Promotor com una *organització en xarxa* i com un espai de *treball en xarxa*.

El Centre Promotor de l'ApS és un espai generador d'iniciatives per promocionar l'aprenentatge servei.

Organització en xarxa

Treball en xarxa

Amb la voluntat d'avançar en direcció a una *organització en xarxa* calia apartar-se d'una forma jurídica forta, d'una organització molt institucionalitzada o de la constitució d'una nova entitat. L'objectiu era distanciar-se de la imatge, les dificultats i les limitacions que implicava la creació d'una associació, i per assolir-lo es va pensar en la constitució d'un espai de treball per promoure l'aprenentatge servei. Aquesta idea global s'argumentava amb diferents raonaments que repassarem breument. En primer lloc, l'aplicació del principi de no-apropiació de l'aprenentatge servei a la forma organitzativa del Centre Promotor de l'ApS demanava no transmetre la imatge d'una institució de la qual formaven part algunes entitats i d'altres no. I al mateix temps es volia evitar el problema de determinar els criteris per formar-ne part i, al cap i a la fi, haver de viure inevitablement una situació en la qual algunes entitats en serien membres i d'altres no. Unes dificultats que, no sense debat, va semblar que no ajudaven a complir el principi fundacional basat en la voluntat de màxima obertura i generalització de l'aprenentatge servei. Crear una entitat jurídica posava fronteres a l'aprenentatge servei, posava dificultats per sentir-se'n partícip i podia deixar fàcilment entitats interessades fora del cercle

El Centre Promotor de l'ApS s'organitza com una *xarxa no institucionalitzada d'agents que treballen en equip per la promoció de l'aprenentatge servei*.

El Centre Promotor com organització en xarxa s'allunya d'una forma jurídica forta, d'una organització molt institucionalitzada o de la constitució d'una nova entitat.

d'associats. Aquest argument quedava reforçat en considerar la missió del Centre Promotor: generar iniciatives per impulsar l'aprenentatge servei. Si la finalitat era treballar en favor d'aquesta metodologia, no era vital constituir una associació, sinó simplement crear unes bones condicions de treball. El Centre Promotor de l'ApS no és un lloc de representació, ni la seu d'un moviment, ni un nucli de propietaris, ni la garantia de qualitat; simplement és un equip flexible que vol treballar per assolir la màxima generalització d'una bona metodologia pedagògica.

D'altra banda, organitzar-se en forma de xarxa no institucionalitzada permet una gran flexibilitat: la xarxa resta oberta a una fàcil entrada i sortida de membres en funció de la capacitat de treball que tinguin en cada moment i, sobretot, dóna lleugeresa i sostenibilitat al projecte. Finalment, també ajudava a centrar les energies en el treball a realitzar i no destinar-les a vèncer les dificultats de crear una entitat, fet que hauria obligat a invertir-hi temps i buscar acords que en realitat no eren gens necessaris per treballar dia a dia amb eficàcia.

No crear una entitat va obligar, doncs, a buscar una manera viable de funcionar, el que ara podríem anomenar *treball en xarxa*; és a dir, la constitució d'un ens col·lectiu no basat en una forma jurídica, sinó en la cohesió que genera un objectiu compartit que es realitza cooperativament. El Centre Promotor de l'ApS és una realitat que es forma amb la voluntat de treballar conjuntament en favor d'un objectiu desitjable. És un sistema format per agents —persones que provenen d'una entitat participant— que contribueixen a l'acció conjunta des de la seva expertesa.⁸ Com tot sistema, el resultat del conjunt és millor en quantitat i qualitat del que podria aconseguir cada una de les parts per separat i també del que resultaria de la suma de les parts. Això és fonamental: tots els membres del Centre Promotor de l'ApS tenen clar que la col·laboració els ha permès assolir objectius que no haurien pogut aconseguir de cap altra manera. Funcionar d'aquesta manera —en xarxa per formar un sistema— ha suposat algunes condicions importants que comentarem breument.

En primer lloc, la xarxa ha estat *horitzontal i igualitària*, una condició essencial per al seu èxit, tot i que l'aportació dels seus membres no hagi estat sempre equivalent. En aquest sentit, el paper de la Fundació Bofill ha estat determinant perquè hi ha fet una contribució imprescindible i molt elevada, perquè ha sabut liderar la xarxa sense trencar-ne l'horitzontalitat, perquè ha estat fidel al seu esperit d'ajut a la creació de projectes sense apropiar-se'n, perquè ha aglutinat altres forces socials implicades i els ha donat suport, i perquè, des de la seva posició d'autoritat moral, ha facilitat el treball conjunt. La resta d'entitats participants també hi han fet, en la mesura de les seves possibilitats, contribucions rellevants; contribucions que a vegades han estat elevades, en especial a causa del doble ús d'algunes aportacions: alhora que realitzaven els seus propis objectius, eren una aportació substantiva per a l'assoliment dels objectius del Centre Promotor de l'ApS.

En segon lloc, l'organització en xarxa s'ha basat en la responsabilitat compartida, la confiança mútua, el respecte pels objectius propis de cada entitat i, en darrer terme, en la visibilitat i el reconeixement de les diferents aportacions a la tasca comuna. Hi ha hagut un funcionament basat en la idea de *responsabilitat compartida* perquè, tot i mantenir uns tius i un pla d'acció comuns, cada entitat ha gaudit d'una àmplia mica en la realització de la seva part. El nivell de responsabilitat assolit ha

El Centre Promotor de l'ApS no és un lloc de representació, ni la seu d'un moviment, ni un nucli de propietaris, ni la garantia de qualitat; és un equip flexible que vol treballar per assolir la màxima generalització de l'aprenentatge servei.

El Centre Promotor com organització en xarxa busca la cohesió entre els seus membres a partir d'un objectiu compartit que es realitza cooperativament.

El Centre Promotor de l'ApS és:

1. Una xarxa horitzontal i igualitària.

2. Una organització basada en la responsabilitat compartida, la confiança mútua, el respecte pels objectius propis de cada entitat i, en darrer terme, en la visibilitat i el reconeixement de les diferents aportacions a la tasca comuna.

⁸ Actualment formen part del Centre Promotor de l'ApS la Fundació Catalana de l'Esplai, l'Institut de Ciències de l'Educació (ICE), el Grup de Recerca en Educació Moral (GREM) i el Grup de Recerca en Educació Intercultural (GREDI) de la Universitat de Barcelona, la Fundació Escola Cristiana de Catalunya, la Federació de Moviments de Renovació Pedagògica i la Fundació Jaume Bofill, que lidera el projecte.

estat possible gràcies a la creació d'una intensa relació de *confiança mútua* entre els seus membres. Una confiança que, a banda del caràcter facilitador dels membres implicats, es construeix gràcies al treball en xarxa igualitari i a la definició dialogant dels objectius comuns. Per acabar, l'organització en xarxa requereix *respecte pels objectius propis de les parts*, que han de poder perseguir-los sense dificultats, sempre que no entrin en contradicció amb els col·lectius, i també *visibilitat i reconeixement* de les aportacions a la tasca comuna. Aquest darrer aspecte, tot i que s'ha mirat d'assolir en tots els casos, és un dels punts en què es reclama una major atenció de cara al futur. Tothom vol visibilitat per al Centre Promotor de l'ApS i alhora reconeixement suficient de l'aportació i de la tasca que hi porta a terme cada una de les entitats.

En tercer i darrer lloc, el Centre Promotor de l'ApS ha funcionat com una xarxa que *treballa en equip*, una característica que a l'inici es va viure amb passió i de manera conjunta i que a poc a poc va anar derivant cap a una organització distribuïda de responsabilitats. Com que el treball en equip és una realitat prou coneguda, la descriurem enumerant-ne tan sols algunes de les formulacions més clares: objectius i pla comú, lideratge igualitari, distribució de responsabilitats, intercomunicació fàcil, autonomia dels membres, sentit de pertinença basat en la participació, reflexivitat i avaluació del grup, creació conjunta de coneixement, aprofitament de les diferències dels seus integrants, complementarietat i, entre d'altres, satisfacció de formar-ne part.

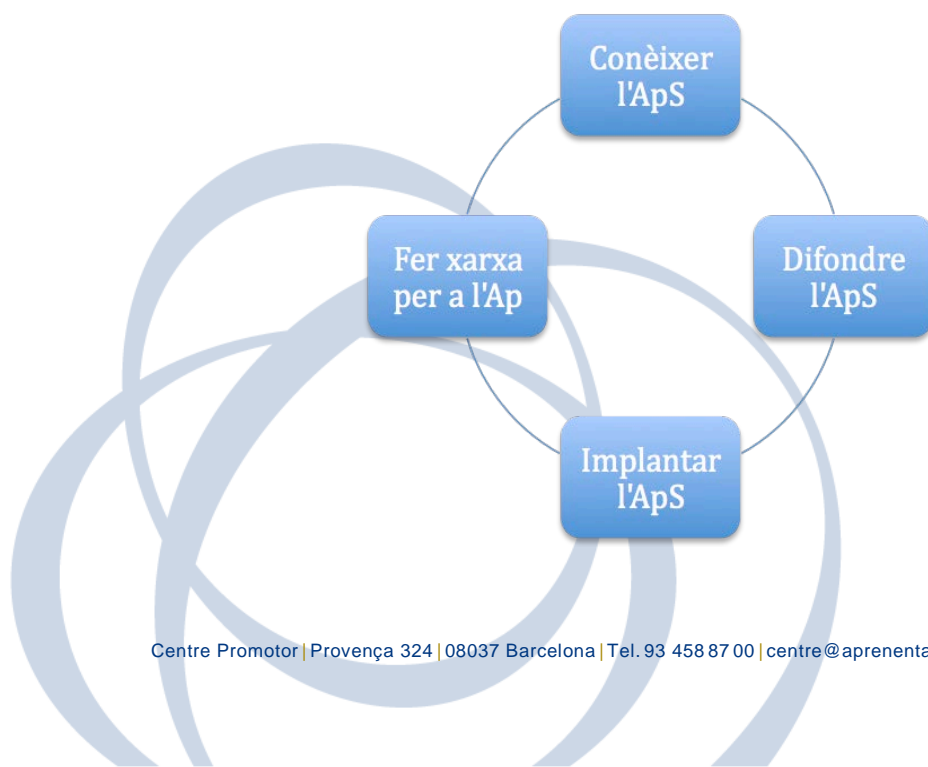
Centre Promotor de l'ApS: impulsar l'aprenentatge servei

Més enllà de la missió i de les formes organitzatives de què es va dotar el Centre Promotor de l'ApS, la seva raó de ser és promoure l'aprenentatge servei. El Centre existeix per realitzar amb el màxim vigor un conjunt de tasques que, segons l'opinió dels seus membres, impulsin l'aprenentatge servei de manera oberta i general. Això és el que volem presentar en aquest apartat i el que analitzarem amb més detall en els següents.

Arran de l'anàlisi dels documents i de les entrevistes realitzades hem pogut detectar un ampli conjunt de tasques que hem agrupat en quatre blocs coherents i alhora diferenciats. Els quatre blocs mostren les línies de treball que ha desenvolupat el Centre Promotor de l'ApS d'ençà que es va crear. Estem parlant de tasques orientades a conèixer, difondre, implantar i fer xarxa per a l'aprenentatge servei.

3. Una fórmula de treball en equip i de distribució de responsabilitats.

El Centre Promotor de l'ApS existeix per realitzar un conjunt de tasques que impulsin l'aprenentatge servei de manera oberta i general.

Les tasques per *conèixer l'aprenentatge servei* són les activitats de recerca que han desenvolupat tots els seus membres i de manera especial els que pertanyen a grups de recerca universitaris. El que hem anomenat l'"arribada" de l'aprenentatge servei obligava a desenvolupar una important activitat d'estudi de la metodologia, de coneixement de les experiències internacionals, de recerca de les tradicions pròpies, de reflexió teòrica, d'avaluació d'accions, de desenvolupament de materials i de creació d'eines per donar a conèixer i aplicar aquesta metodologia. En definitiva, fer recerca per conèixer millor l'aprenentatge servei i adaptar-lo a la nostra realitat.

Conèixer l'aprenentatge servei. Activitat d'estudi, detecció d'experiències, reflexió teòrica, avaluació, desenvolupament de materials i eines per donar a conèixer i aplicar aquesta metodologia.

Les tasques per *difondre l'aprenentatge servei* designen un conjunt ampli i divers d'activitats que ha realitzat el Centre Promotor de l'ApS amb l'objectiu de donar-ne a conèixer i promoure'n l'adopció. Són tasques pensades per presentar la metodologia i afavorir-ne l'apropiació. Es tracta d'una activitat clàssica en els processos de promoció d'una innovació pedagògica: informar i fomentar l'adopció de la innovació. Aquest tipus de tasca ha acaparat bona part de la dedicació del Centre durant una part important de la seva existència.

Difondre l'aprenentatge servei. Accions per presentar la metodologia i afavorir-ne l'apropiació.

Les tasques per *implantar l'aprenentatge servei* es refereixen a accions pensades per afavorir-ne l'apropiació per part d'entitats que poden arrelar-lo en la seva organització o en el territori que els és propi. Es tracta d'accions que solen incidir en una organització complexa —en una federació d'entitats, en una gran entitat o en un municipi— i que generen processos d'extensió de l'aprenentatge servei i de creació de xarxes locals. En fer-se'l seu li donen una dimensió superior i es converteixen en nuclis de rèplica de la metodologia en la mesura que ajuden a implantar-la en el seu àmbit d'intervenció. Sovint les activitats d'arrelament que ha desenvolupat el Centre Promotor de l'ApS han estat realitzades en col·laboració amb les administracions públiques.

Implantar l'aprenentatge servei. Accions pensades per afavorir-ne l'apropiació per part d'entitats que poden arrelar-lo en la seva organització o en el territori que els és propi.

Finalment, les tasques relacionades amb *fer xarxa per a l'aprenentatge servei* són totes aquelles accions orientades a connectar i donar sentit de pertinença als diferents actors que duen a terme accions en favor d'aquesta metodologia. Malgrat tot, abans de desenvolupar aquesta mena de tasques cal tenir clar el tipus de xarxa o comunitat que es vol organitzar, els objectius que ha de tenir i els mitjans amb què podrà comptar. El Centre Promotor de l'ApS ha dedicat una part de la seva acció a intentar aclarir aquests aspectes i a implementar les accions apropiades per assolir els objectius previstos.

Fer xarxa per a l'aprenentatge servei. Accions orientades a connectar i donar sentit de pertinença als diferents actors que duen a terme accions en favor d'aquesta metodologia.

Conèixer l'aprenentatge servei

Adoptant amb totes les cauteles la terminologia de Thomas S. Kuhn, podem dir que les activitats de recerca que s'han realitzat per conèixer l'aprenentatge servei poden ser qualificades de *ciència normal* (Kuhn, 1971). A partir d'un nou paradigma, en el nostre cas l'aprenentatge servei en tant que revolució educativa, s'ha desenvolupat un intens treball de recerca orientat a conèixer millor la proposta, veure què teníem en la nostra tradició pedagògica que s'hi assemblés, adaptar la metodologia de l'aprenentatge servei a la nostra realitat i, finalment, realitzar aportacions parcials que desenvolupessin aspectes concrets vinculats al canvi de mirada que aporta. Sense aquesta feina de recerca orientada a entendre, contextualitzar i desenvolupar l'aprenentatge servei hauria estat impossible realitzar la missió de difusió i arrelament que s'havia proposat el Centre Promotor de l'ApS.⁹

La recerca és possible perquè el Centre Promotor de l'ApS és un espai de relació entre teoria i pràctica, un àmbit de transferència de coneixement, de treball compartit entre diferents actors socials i, en definitiva, un cas de col·laboració

⁹ En diferents moments tots els membres del Centre Promotor han realitzat tasques de recerca. Malgrat tot, la responsabilitat prioritària d'aquesta funció ha recaigut en els grups de recerca universitaris que formen part del

En un altre context serà convenient estudiar la intensa relació entre els grups universitaris que han desenvolupat la recerca, el Centre Promotor i el conjunt d'entitats socials implicades en l'aprenentatge servei. Probablement és un exemple de relació reeixida entre teoria i pràctica, una activitat de transferència de coneixement, de treball compartit entre diferents actors socials i, en definitiva, un cas de col·laboració entre la universitat i la societat.

Després d'analitzar els treballs realitzats, i per tal de descriure amb un cert ordre les recerques que s'han desenvolupat, hem adoptat les tipologies que sintetitzem i expliquem a continuació.

Recerca d'informació

Detecció d'experiències

Descripció de bones pràctiques

Promoció de projectes

Impuls del treball en xarxa

Avaluació de realitzacions

Sistematització teòrica

La difusió i l'arrelament de l'ApS no hagués estat possible sense una recerca orientada a entendre, contextualitzar i desenvolupar l'aprenentatge servei.

Recerca d'informació. Les primeres activitats de recerca es van centrar en l'anàlisi teòrica i pràctica de l'aprenentatge servei. Per dur a terme aquesta tasca es va endegar un estudi bibliogràfic, es va convidar especialistes i es va visitar els països de referència en aprenentatge servei.¹⁰ Aquesta és una tasca que es manté constant en el temps, tot i que té un moment àlgid en els primers anys d'estudi d'aquesta metodologia.

Recerca d'informació. Estudi bibliogràfic, consulta a especialistes i viatges.

Detecció d'experiències. La intenció d'aquesta línia de recerca era buscar en el nostre context pedagògic experiències d'aprenentatge servei que, sense usar el concepte, poguessin ser catalogades com a tals. En aquesta direcció, una de les recerques més completes va ser la detecció d'experiències d'aprenentatge servei no conceptualitzades i publicades en revistes de pedagogia durant un període de deu anys (Muñoz, 2008).

Detecció d'experiències. Buscar experiències d'aprenentatge servei

Descripció de bones pràctiques. En aquesta línia, aplicant una metodologia etnogràfica, s'han observat en situació real i s'han descrit amb detall nombroses experiències rellevants d'aprenentatge servei.¹¹ A més de moltes realitzacions singulars, s'han estudiat tipologies d'experiències

Descripció de bones pràctiques. Documentació detallada experiències rellevants.

Centre Promotor: des de l'inici, el GREM (Grup de Recerca en Educació Moral) i l'ICE i, més recentment, el GREDI (Grup de Recerca en Educació Intercultural), tots ells de la Universitat de Barcelona.

¹⁰ Alguns dels conferencians van ser: Alberto Croce, Cecília Braslavsky, Andrew Furco, María Nieves Tapia, Pedro Uruñuela, Joan Badia, Adrian Vonk o Michael Brugh. Es va viatjar principalment als Estats Units i a l'Argentina.

¹¹ MARTÍN, X. i RUBIO, L. (coord.) (2006). *Experiències d'aprenentatge servei*. Barcelona: Octaedro i Fundació Jaume Bofill. També es poden trobar moltes descripcions d'experiències al web del Centre Promotor: <http://www.aprenentatgeservei.cat>

d'aprenentatge servei com ara les d'ajuda entre iguals (De la Cerda, 2011) o de treball per projectes amb servei a la comunitat (Martín, 2012).

Promoció de projectes. Després dels treballs de recerca bibliogràfica i d'anàlisi d'experiències, es va passar a una etapa en què l'objectiu principal era promoure la realització de nous projectes d'aprenentatge servei, projectes que es realitzen indistintament en centres educatius o entitats socials. A partir de metodologies de recerca acció s'acompanya les institucions amb les quals es col·labora durant tot el procés d'implementació de l'experiència (Graell, 2010).

Promoció de projectes. Impulsar la realització de nous projectes.

Impuls del treball en xarxa. L'organització de xarxes de col·laboració és fonamental en l'extensió i arrelament de l'aprenentatge servei. Per tant, una part important de la recerca s'ha centrat en l'estudi del que significa treballar en xarxa, en l'anàlisi de les peculiaritats del treball en xarxa en l'àmbit de l'aprenentatge servei, en la caracterització dels diferents models d'implantació territorial d'aquesta metodologia i en la implementació d'accions i la disposició de recursos per afavorir la creació de relacions de partenariat i de treball en xarxa en diferents àmbits (Puig, Campo i Climent, 2011: 129-139).

Impuls del treball en xarxa. Implementació d'accions i disposició de recursos per crear relacions de partenariat i de treball en xarxa en diferents àmbits.

Avaluació de realitzacions. A mesura que ha augmentat el nombre d'activitats d'aprenentatge servei, s'ha fet més necessari realitzar estudis d'avaluació dels processos i dels resultats (Folgueiras i altres, 2011). A banda de tenir bones raons per iniciar una activitat, cal saber quins resultats s'obtenen i quins aspectes cal millorar.

Avaluació de realitzacions. Estudi dels processos i dels resultats d'experiències.

Sistematització teòrica. Durant tot el procés i de manera paral·lela a cada una de les línies que hem comentat, s'ha desenvolupat una activitat de reflexió i sistematització teòrica de l'aprenentatge servei. Fonamentalment s'ha centrat en la conceptualització, fonamentació i presentació dels dinàmiques pedagògics propis d'aquesta metodologia (Puig, 2009; Puig i altres, 2006; Puig, 2012; Martínez, 2008).

Sistematització teòrica. Activitat de reflexió teòrica sobre l'aprenentatge servei.

En el futur es considera que caldria insistir en alguna de les línies ja iniciades, com la descripció d'experiències, l'avaluació i la teorització, però sobretot convindria intensificar o obrir noves direccions de recerca com les següents: l'estudi de centres educatius que han adoptat l'aprenentatge servei com a projecte global que va més enllà de la realització de bones experiències puntuals; intensificar la intervenció en entitats socials que poden oferir espais de servei, i analitzar i contribuir a la implantació territorial de l'aprenentatge servei i a la creació de xarxes local destinades a donar-li suport. Desenvolupar aquestes recerques permetrà, a parer dels membres del Centre Promotor, seguir desenvolupant amb garanties les tasques de difusió i arrelament de l'aprenentatge servei.

Difondre l'aprenentatge servei

Si hi ha una idea que apareix amb claredat en la informació recollida és que la finalitat del Centre Promotor de l'ApS és difondre l'aprenentatge servei. La seva creació i organització, així com l'activitat de recerca, tenen com a objectiu últim dotar-se dels instruments i dels coneixements que permetin estendre l'aprenentatge servei en els àmbits educatius i socials que el poden incorporar a la seva activitat habitual. El motor de tot el procés el constitueixen les accions de difusió que poden realitzar-se per tal de convertir-lo en una innovació que acabi provocant un canvi en la realitat educativa.

El Centre Promotor de l'ApS vol difondre l'aprenentatge servei per mitjans comunicatius que provoquin contagi de la novetat.

El Centre Promotor parteix d'una idea nova (l'aprenentatge servei), que tenia antecedents, però que ara es formula amb una precisió que la converteix en una proposta original. L'activitat de recerca ha permès fonamentar-la, sistematitzar-la i adaptar-la a la realitat educativa de l'entorn de recepció, de manera que ens trobem amb una pràctica educativa nova. A partir d'aquest punt, el Centre Promotor de l'ApS es proposa impulsar un procés de comunicació a través de diferents canals i accions per difondre la novetat d'aquesta metodologia. La voluntat, doncs, és convertir-la en una innovació educativa; és a dir, en una idea nova que s'introdueix en el món educatiu fins que esdevé una manera habitual de treballar d'un nombre creixent d'educadors. Si el procés assoleix un cert llindar d'èxit pot provocar un canvi significatiu en el sistema educatiu.

La difusió de l'aprenentatge servei vol convertir-lo en una innovació educativa que acabi provocant canvis.

Recapitulant, la tasca del Centre Promotor de l'ApS és difondre l'aprenentatge servei per mitjà de diferents projectes comunicatius, durant un període de temps prolongat i interactuant amb les organitzacions pròpies del món educatiu i social al qual es dirigeix. Com en tots els processos de difusió d'una innovació, es tracta de donar-la a conèixer, persuadir els receptors, ajudar-los a provar-la, implantar-la i, finalment, confirmar la seva utilitat i consolidar-la. Vist des d'una perspectiva social, es pretén provocar un procés de contagi de la novetat que vagi ampliant el cercle dels innovadors fins a arribar a capes cada vegada més àmplies de persones i grups socials. En realitat, estem davant d'un procés habitual en molts àmbits socials i que també es produeix sovint en el món de l'educació. Les novetats educatives viuen amb més o menys fortuna processos de difusió que a vegades les converteixen en innovacions que s'implanten definitivament en el món educatiu. Aquest tipus de processos de difusió són una tasca que duen a terme molts educadors: com produir una novetat i com difondre-la fins a convertir-la en una innovació educativa que transformi l'educació.

A continuació veurem els diferents tipus d'activitat que ha impulsat el Centre Promotor per difondre l'aprenentatge servei i fomentar que l'adopti un nombre cada vegada més gran de centres educatius i entitats socials.¹²

---

¹² La llista de tipus d'accions de difusió de l'aprenentatge servei que ha impulsat el Centre Promotor de l'ApS no és en cap cas una memòria d'activitats. Atesa la quantitat d'actuacions, és completament impossible referenciar-les ni que sigui de manera aproximada. Aquesta llista és tan sols una sistematització que ja ens dona una idea de la magnitud del treball realitzat pel Centre.

Comunicació i identitat

Presentació i representació

Formació i assessorament

Promoció d'experiències

Relació i contactes

Publicacions

Acords de col·laboració

Comunicació i identitat. Aquesta línia de treball de difusió s'ha centrat en el desenvolupament de diverses eines comunicatives pensades per donar a conèixer l'aprenentatge servei i el Centre Promotor de l'ApS. Amb finalitats diferents, s'ha treballat en el web i tots els seus apartats, el grup del Facebook, el compte al Twitter, el butlletí periòdic, els tríptics i elements semblants, així com la imatge institucional i els diferents elements de reconeixement del centre.

Presentació i representació. Apleguem en aquest apartat accions comunicatives com les conferències de membres del Centre Promotor de l'ApS impartides en diferents àmbits, les conferències organitzades pel mateix Centre i la participació en jornades, congressos i actes diversos.

Formació i assessorament. És un dels espais de difusió de l'aprenentatge servei que, en les seves diferents modalitats, ha demostrat més eficàcia. Des de la creació d'un grup de formació de formadors, liderat per l'ICE de la UB, a la gestió de multitud de cursos i assessoraments a càrrec de la Fundació Bofill, la tasca de formació i assessorament s'ha convertit en una línia de treball vital en la difusió de l'aprenentatge servei.

Promoció d'experiències. Aquesta és una de les línies fonamentals i una de les raons que justifiquen l'existència del Centre Promotor de l'ApS. Les principals actuacions pretenen fer emergir i donar visibilitat a experiències que ja es realitzen i, sobretot, promoure la realització de noves experiències. Les accions que s'han impulsat des de la Fundació Jaume Bofill són variades, però destaquen la Convocatòria d'ajuts a projectes, les Jornades d'intercanvi d'experiències, el Banc d'experiències del web, la publicació de relats de bones pràctiques i la col·laboració amb diverses entitats per fer visibles les experiències locals.

Relació i contactes. Un dels millors sistemes per difondre una idea és que una persona coneguda te'n parli amb entusiasme. Els membres del Centre Promotor de l'ApS, amb un pla preestablert de contactes o aprofitant les ocasions, han desenvolupat una intensa activitat de divulgació de l'aprenentatge servei. Aquestes trobades cara a cara han estat una peça clau per guanyar còmplices i aconseguir adeptes. En alguns casos es pot parlar de processos quasi virals de difusió d'aquesta metodologia.

Comunicació i identitat. Activar eines pensades per donar a conèixer l'aprenentatge servei i el Centre Promotor.

Presentació i representació. Conferències dels membres del Centre i participació en actes.

Formació i assessorament. Creació del grup de formació de formadors i gestió i realització de cursos i assessoraments.

Promoció d'experiències. Fer emergir i donar visibilitat a experiències que ja es realitzen i promoure la realització de noves.

Relació i contactes. Promoure i buscar oportunitats per a què una persona coneguda et parli amb entusiasme de l'aprenentatge servei.

Publicacions. Sempre que ha estat possible, la Fundació Bofill ha desenvolupat una tasca de promoció de publicacions, invitant possibles autors a escriure treballs i buscant fórmules per publicar-los i difondre'ls. A més de donar a conèixer l'aprenentatge servei i presentar el Centre Promotor de l'ApS, ha estat un element que també ha donat solidesa al conjunt del projecte.

Publicacions. Escriure treballs i buscar fórmules per publicar-los i difondre'ls.

Acords de col·laboració. La difusió de l'aprenentatge servei requereix una forta implicació de les administracions. En conseqüència, el Centre Promotor de l'ApS ha impulsat acords de col·laboració i projectes conjunts amb totes les administracions amb què ha estat possible. Destaca el treball realitzat amb l'Àrea d'Educació de la Diputació de Barcelona, la Direcció General de Joventut de la Generalitat de Catalunya, l'Ajuntament de Barcelona i el Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya.

Acords de col·laboració. Impulsar projectes conjunts amb les administracions.

La difusió de l'aprenentatge servei és una de les tasques que va endegar el Centre Promotor de l'ApS des de la seva creació. En el moment present no hem trobat cap element que faci preveure el final d'aquesta feina. Continuar difonent l'aprenentatge servei, potser per altres mitjans o amb altres prioritats, és un objectiu que segueixen considerant vàlid les diferents entitats implicades en el Centre Promotor de l'ApS.

Implantar l'aprenentatge servei

Els processos d'implantació de l'aprenentatge servei són un objectiu que guanya rellevància quan es constata que la difusió és una condició necessària però no suficient per multiplicar les experiències, fer-les sostenibles i arrelar-les en el territori. Entenem per *implantació de l'aprenentatge servei* aquelles actuacions del Centre Promotor de l'ApS pensades per afavorir-ne l'apropiació per part d'una organització complexa capaç d'estendre'l en el seu àmbit d'actuació: una federació d'entitats, una gran institució, una entitat social amb alta capacitat d'incidència o un ens local amb voluntat de liderar l'arrelament de l'aprenentatge servei en el seu municipi. Aquestes organitzacions se n'apropien, però principalment estenen entre els seus membres el compromís amb l'aprenentatge servei, tenen possibilitats de replicar experiències o de construir una xarxa de complicitats que en permeti l'arrelament i extensió en l'àmbit local.

El Centre Promotor de l'ApS ha promogut la implantació d'aquesta metodologia amb actuacions pensades per afavorir-ne l'apropiació per part d'unes organitzacions amb capacitat d'estendre-la en el seu àmbit d'actuació.

Els processos d'implantació de l'aprenentatge servei s'inicien amb la presa de consciència que s'ha de treballar per activar *nuclis* de difusió i arrelament, nous participants en la recepció d'aquesta metodologia que protagonitzin un procés d'apropiació i difusió en el seu àmbit. És un treball en cascada: el Centre Promotor de l'ApS activa un punt perquè aquest n'activi molts més. De fet, activar nuclis autònoms i independents connecta amb la voluntat de fer de l'aprenentatge servei una metodologia de tots, sense temptacions d'exclusivitat i tancament. La creació de nuclis que se n'apropriïn i l'usin en el seu àmbit d'acció és el millor camí per multiplicar les experiències i fer-les sostenibles i arrelades a la realitat de cada organització o àmbit territorial. L'aprenentatge servei serà més que una metodologia testimonial si l'adopten amb llibertat molts actors autònoms i diferents.

Els processos d'implantació de l'aprenentatge servei s'inicien amb la presa de consciència que s'ha de treballar per activar *nuclis* de difusió i arrelament de l'ApS en el seu àmbit.

La implantació de l'aprenentatge servei té dos grans espais d'actuació: el *sectorial* i el *territorial*. Els processos sectorials es refereixen a actuacions de col·laboració amb organitzacions que apleguen diverses entitats de la mateixa naturalesa. Per tant, actuen com a multiplicadors i ajuden a integrar cada entitat del sector en les xarxes territorials per a l'aprenentatge servei. Els centres educatius públics, els concertats i els moviments de lleure són alguns dels exemples més característics. Per implantació territorial entenem un procés dirigit a entitats heterogènies que treballen en un

La implantació de l'aprenentatge servei té dos grans espais d'actuació: el *sectorial* i el *territorial*.

mateix espai, és a dir, a la xarxa local d'entitats que s'han d'implicar per convertir l'aprenentatge servei en una opció real en el seu territori. Normalment aquest espai coincideix amb demarcacions territorials com els barris, els districtes o els municipis, de manera que algun organisme local representatiu pren la iniciativa de liderar el procés.

A continuació analitzarem aquests casos d'implantació de l'aprenentatge servei.¹³

Processos d'implantació de l'ApS

- Sectorial
- Territorial

Implantació sectorial

A continuació presentarem els diferents àmbits *sectorials* en què s'ha desenvolupat el treball d'implantació sostinguda de l'aprenentatge servei. Malgrat que les trajectòries són ben diferents, en tots els casos s'ha produït un doble procés: primer, el protagonitzat pel Centre Promotor de l'ApS invitant els representats dels diferents sectors a mobilitzar la seva organització en favor de l'aprenentatge servei i, posteriorment, el que ha realitzat en el si de la mateixa organització cada un dels sectors considerats.

Centres escolars públics i concertats

Moviments de lleure i joventut

Entitats socials

Universitats

Comunitats autònomes

Centres escolars públics i concertats. Encara que el Centre Promotor de l'ApS ha desenvolupat diferents tipus d'accions per facilitar la implantació de l'aprenentatge servei en els centres educatius, aquí ens limitarem de manera exclusiva a les accions orientades a mobilitzar entitats escolars intermèdies que poden exercir una influència de difusió d'aquesta metodologia en els seus centres. Ens referim a la col·laboració del Centre Promotor amb la Federació de Moviments de Renovació Pedagògica i amb la Fundació Escola Cristiana de Catalunya, i també al que han fet aquestes entitats amb les escoles sobre les quals tenen una influència directa.

Implantació sectorial: actuacions de col·laboració amb organitzacions que apleguen diverses entitats de la mateixa naturalesa.

Implantació territorial: procés dirigit a entitats que treballen en un mateix espai i poden arrelar l'aprenentatge servei en el seu territori.

Doble procés: primer el Centre Promotor invita els representants de les diferents organitzacions a mobilitzar-se i, després, cada organització difon l'ApS al seu interior.

Centres escolars públics i concertats. Federació de Moviments de Renovació Pedagògica i Fundació Escola Cristiana de Catalunya.

¹³ En cap cas podrem fer una anàlisi detallada de com ha operat el Centre Promotor, de quines han estat les accions que ha dut a terme i, finalment, de quin tipus de redifusió de l'aprenentatge servei han realitzat les respectives organitzacions amb què s'ha treballat; només en presentarem les línies fonamentals.

A les dues organitzacions se'ls va proposar entrar a formar part del nucli de treball del Centre Promotor i participar en les decisions i la feina que es realitza en aquesta instància. A més, se'ls va demanar si podien liderar la tasca de difondre l'aprenentatge servei entre els seus membres amb la intenció que acabés arribant al major nombre possible d'escoles. Si la Federació de Moviments té relació amb els respectius nuclis territorials i aquests amb les escoles de la zona, i la Fundació Escola Cristina amb les congregacions que fan una tasca educativa, es tractava de fer arribar l'aprenentatge servei a tantes escoles públiques i concertades com fos possible. Aquest repte es va abordar a través de múltiples accions com ara cursos, difusió als mitjans de comunicació propis o activitats formatives en cascada en els moviments territorials i les congregacions.

Moviments de lleure i joventut. Seguint la política del Centre Promotor de l'ApS d'impulsar la implantació de l'aprenentatge servei en diferents sectors educatius, en l'àmbit del lleure es va començar des de ben aviat un procés d'acostament als moviments més representatius als quals es va tenir accés: Minyons Escoltes i Guies de Catalunya, Escoltes Catalans i Moviment de Centres d'Esplai Cristians de Catalunya. Amb la Fundació Catalana de l'Esplai ja s'estava treballant donat que formava part del Centre Promotor de l'ApS. Amb les organitzacions primer esmentades es va parlar per comunicar-los la voluntat que tenia el Centre de treballar amb la metodologia de l'aprenentatge servei, per invitar-los a adoptar-lo en les seves respectives organitzacions, per demanar-los si volien formar part d'un nucli ampli d'entitats interessades a difondre'l i, finalment, per oferir-los la possibilitat d'ajudar-los en tot allò que els semblés oportú i fos possible.

Moviments de lleure i joventut. Minyons Escoltes i Guies de Catalunya, Escoltes Catalans, Fundació Catalana de l'Esplai i Moviment de Centres d'Esplai Cristians de Catalunya.

Cada un dels moviments ha aprofitat l'aprenentatge servei a la seva organització al ritme que ha decidit i de la manera que li ha semblat més apropiada. Malgrat tot, hi ha una coincidència notable en el fet d'incloure'l en els processos formatius, de difondre'l pels mitjans de comunicació propis i d'impulsar-ne l'adopció per part dels diferents esplais i agrupaments.

Entitats socials. Als centres educatius els resulta molt difícil dur a terme una activitat d'aprenentatge servei sense l'ajuda de les entitats socials. Des de l'inici del procés de promoció de l'aprenentatge servei, el Centre Promotor de l'ApS va tenir molt present que calia pensar un pla d'acció específic per aconseguir que les entitats socials poguessin proporcionar espais de servei als centres educatius. Encara que han perseguit un objectiu comú —permetre la incorporació de l'aprenentatge servei en la feina quotidiana de l'entitat—, aquestes accions s'han desenvolupat de manera molt diferent. En alguns casos, s'han limitat a la difusió d'informació destinada a donar a conèixer la metodologia. En altres casos s'ha anat més enllà i s'han realitzat processos formatius destinats a dissenyar propostes adaptades a cada entitat. També s'han recollit experiències d'entitats que ja tenien ofertes de servei i que podien millorar o inspirar la tasca d'altres entitats. Finalment, en algun cas s'ha pogut realitzar un procés complet de recerca-acció destinat a dissenyar, aplicar i avaluar una proposta amb la voluntat d'incorporar-la al funcionament habitual de l'entitat social.

Entitats socials. Accions en grans entitats, en plataformes d'entitats i en petites entitats.

Universitats. L'extensió de l'aprenentatge servei a la universitat ha estat possible gràcies a l'impuls inicial de diverses institucions i al lideratge posterior de l'ICE de la Universitat de Barcelona. L'Institut de Ciències de l'Educació ha impulsat el treball de difusió de l'aprenentatge servei a la universitat, una tasca que es proposa contribuir a l'adopció d'aquesta metodologia a les facultats de la Universitat de Barcelona i crear una Xarxa Universitària d'Aprenentatge Servei amb l'objectiu de proporcionar espais d'intercanvi, de recerca, d'organització conjunta i d'altaveu de les seves propostes.

Universitats. Xarxa ApS (U)

Comunitats autònomes. Tal com ha passat amb les universitats, l'actuació en l'àmbit de les comunitats autònomes hauria estat més difícil sense l'experiència del Centre Promotor de l'ApS, però la responsabilitat i el mèrit de la seva realització recauen de manera particular en un dels seus membres.¹⁴ Per impulsar l'aprenentatge servei s'inicia un període d'expansió entre entitats i agents de les comunitats autònomes que es fan responsables de l'impuls de l'aprenentatge servei dins del seu territori. Paral·lelament es van realitzant trobades anuals, s'encoratgen les iniciatives particulars, es creen recursos conjunts i s'avança en la visibilització del treball fet amb la finalitat que pugui servir per sensibilitzar altres agents i ampliar la Red Española de Aprendizaje-Servicio.

Comunitats autònomes. Red Española de Aprendizaje Servicio.

Implantació territorial

L'anàlisi dels processos d'arrelament de l'aprenentatge servei a l'àmbit *territorial* posa de manifest dos aspectes essencials dels processos d'implantació: primer, que el seu espai natural d'assentament és l'àmbit territorial local (barris, districtes, ciutats...) i, en segon lloc, que el desenvolupament d'aquesta metodologia en un territori requereix la construcció d'una xarxa de relacions de partenariat entre entitats educatives i entitats socials, una relació facilitada per persones de referència que ajudin a generar vincles estables i projectes sostenibles d'aprenentatge servei.

La implantació en el territori de l'aprenentatge servei requereix:

L'arrelament territorial de l'aprenentatge servei ha estat de bon principi una preocupació del Centre Promotor de l'ApS, però per introduir-lo en el territori és imprescindible la implicació de les administracions públiques. En conseqüència, aquest procés s'ha realitzat de mutu acord en col·laboració amb el Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya i amb l'Àrea d'Educació de la Diputació de Barcelona. Finalment, en tots els casos s'ha comptat amb la implicació de l'administració local, participació insubstituïble si es tracta d'aconseguir l'arrelament de l'aprenentatge servei en aquest àmbit.

1. Reconèixer que l'espai natural d'arrelament és l'àmbit local.

2. Construir una xarxa de relacions de partenariat entre entitats educatives i entitats socials.

En la tasca de crear condicions per a la multiplicació i consolidació de les experiències d'aprenentatge servei, el Departament d'Ensenyament ha promocionat diferents estudis i plans pilot per a la seva implantació en el sistema educatiu català.¹⁵ D'altra banda, la Diputació de Barcelona, a vés de l'Àrea d'Educació, ha contribuït de manera decisiva a crear les millors condicions possibles per a la multiplicació i consolidació d'aquestes experiències en els municipis.¹⁶ Aquests processos han mobilitzat la tat de l'administració local i dels actors del territori de cara a convertir-los en impulsors de l'aprenentatge servei en el seu àmbit; és a dir, els agents locals han preparat i aplicat programes de difusió de l'aprenentatge servei en els seus municipis.

3. Comptar amb persones de referència que ajudin a generar vincles estables i projectes sostenibles.

4. Implicar les administracions públiques.

¹⁴ El suport d'Ashoka a l'emprenedoria social i la dedicació exclusiva de Roser Batlle a la tasca d'impuls de l'aprenentatge servei a les comunitats autònomes han estat essencials per poder desenvolupar el projecte.

¹⁵ *Grup de Treball de Currículum 2007-2008*, destinat a estudiar les possibilitats de l'aprenentatge servei com a metodologia idònia per l'educació en valors i per a la ciutadania. *Grup de treball Aprenentatge servei als Plans Educatius d'Entorn 2007-2008*, destinat a la implantació de l'aprenentatge servei en els PEE de les ciutats de l'Hospitalet i Sant Vicenç dels Horts. DEPARTAMENT D'EDUCACIÓ GENERALITAT DE CATALUNYA (2010). *Aprenentatge Servei i Ciutadania en el marc dels Plans educatius d'entorn*. En línia: <http://www.xtec.es/lic/intro/documenta/aprenentatge_servei_i_pee.pdf>

¹⁶ A més del suport genèric i múltiple a diferents demandes dels ajuntaments relatives a la implantació de la metodologia de l'aprenentatge servei, s'han dut a terme accions com les II Jornades de Bones Pràctiques Locals en Educació amb el lema "Aprenentatge servei: innovació educativa i comunitat", realitzades a Sant Joan Despí el juny del 2005, i el seminari inclòs en el Pla de Formació Permanent de la Diputació de Barcelona, dirigit a responsables i tècnics d'educació de l'administració local "L'aprenentatge servei en les polítiques locals", organitzat en col·laboració amb el Centre Promotor d'ApS, del qual se n'han fet quatre edicions. Vegeu la publicació del treball a: BOSCH, C. i LÓPEZ, M. (2008). *Guia metodològica de l'Aprenentatge Servei*. Barcelona: Diputació de Barcelona. "Documents de Treball. Sèrie Educació", 4.

Encara que aquests processos són força diferents en cada una de les ciutats en les quals s'han desenvolupat, podem establir algunes constants que solen repetir-se en totes les situacions. En primer lloc, cal una clara voluntat política per part de l'administració local i una acció decidida per coordinar-se amb les diferents instàncies educatives de l'administració que incideixen en el territori. També és necessari que l'administració impulsi un treball conjunt amb la ciutadania. És impossible desenvolupar l'aprenentatge servei en un territori sense la complicitat i la participació de tots els actors. Per iniciar un procés d'aquesta naturalesa sembla imprescindible informar, motivar i sensibilitzar els actors educatius locals, detectar-hi experiències d'aprenentatge servei ja existents, crear un grup coordinador i designar alguna persona que pel seu càrrec pugui fer de dinamitzadora. A partir d'aquí caldrà detectar necessitats, treballar amb les entitats socials i els centres educatius perquè s'obrin a l'aprenentatge servei, iniciar processos de partenariat i de definició de projectes, i anar consolidant propostes i repetint-les. Finalment, caldrà avaluar periòdicament les accions i l'estat del conjunt de la xarxa, establir plans de millora i no oblidar difondre les bones pràctiques a tota la ciutat. Per tot el que hem dit, entenem que l'àmbit local és l'espai territorial bàsic en l'arrelament de l'aprenentatge servei.

Fer xarxa per a l'aprenentatge servei

Construir una xarxa per a l'aprenentatge servei ha estat des del començament una de les finalitats del Centre Promotor de l'ApS. Sempre ha tingut ben present la conveniència de crear alguna mena d'organització que connecti els diferents actors implicats en el seu desenvolupament: formar una comunitat d'agents que treballen per l'aprenentatge servei i d'aquesta manera aconseguir que se'n sentin part, que col·laborin, que aprenguin els uns dels altres i tinguin una sola veu. A mesura que la difusió i implantació de l'aprenentatge servei fa que més persones, centres educatius, entitats socials i municipis l'adoptin, és més urgent la necessitat d'avançar en direcció a la construcció d'una comunitat que vinculi aquests actors.

Malgrat tot, l'expressió *creació d'una xarxa per a l'aprenentatge servei* no aclareix els interrogants implícits que arrossega. Cal precisar la imatge del que ha de ser una xarxa o de com s'ha d'organitzar. En relació amb la segona qüestió, s'ha modificat la posició des de la idea inicial. Al principi es parlava de corones concèntriques a l'entorn del nucli o primera corona, que havia de ser el Centre Promotor de l'ApS: una segona corona formada per entitats de segon nivell i una tercera per entitats singulars i persones que a títol individual en volguessin formar part. Aquesta imatge molt focalitzada en el Centre, que assumeix la tasca de fer socis per a la segona corona i per a la tercera, ha anat donant pas a una imatge diferent, una imatge més propera al concepte literal de xarxa i que s'allunyaria de la idea que l'aprenentatge servei vol constituir un grup de socis, militants, adscrits o membres d'un moviment. Una xarxa entesa com una trama d'actors — individus, entitats, organitzacions de segon nivell o grans institucions— que treballen per l'aprenentatge servei, manifesten la voluntat de formar-ne part i contribueixen al seu desenvolupament; uns actors que, a més de sentir-se part de la comunitat de l'aprenentatge servei gràcies a la tasca que desenvolupen en el seu àmbit, també busquen compartir, conversar, coordinar, col·laborar, cooperar amb altres actors implicats en el procés d'utilització i difusió d'aquesta metodologia. En síntesi, es tracta de formar part d'una comunitat per tal de treballar en favor de l'aprenentatge servei, perquè cal estar connectats i, si s'escau, cooperar amb altres actors, de manera puntual o contínua. Per tant, sembla guanyar força la idea d'una *organització sense organització* per caracteritzar la manera de crear una comunitat d'implicats en l'aprenentatge servei (Shirky, 2008). Sembla una imatge millor per ser fidels a la voluntat fundacional, allunyada de la priva-

Per arrelar l'ApS és imprescindible informar, motivar i sensibilitzar els actors educatius locals, detectar-hi experiències d'aprenentatge servei ja existents, crear un grup coordinador i designar alguna persona que pel seu càrrec pugui fer de dinamitzadora.

Cal construir una xarxa per a l'aprenentatge servei que connecti els diferents actors implicats en el seu desenvolupament.

Una xarxa per l'ApS és una comunitat d'agents que treballen per l'aprenentatge servei, que es senten part, que col·laboren, que aprenen els uns dels altres i tenen una sola veu.

Una xarxa o comunitat d'implicats en l'aprenentatge servei haurà de ser una *organització sense organització*.

tització de l'aprenentatge servei i propera a la idea de màxima difusió de la proposta. En el futur, part de la tasca de difusió d'aquesta proposta sembla que s'haurà de dirigir al cultiu d'aquest tipus de xarxa forta, diversa i sense organització que, avui, l'aprenentatge servei i tants altres àmbits humans estan mirant d'aprendre a crear.

Futur de la promoció de l'aprenentatge servei

Tot i que no resulta gens fàcil predir el futur, basant-nos en el que s'ha recollit podem destacar alguns punts que es veuen amb força claredat. No intentarem ser exhaustius, sinó que ens limitarem a formular algunes possibilitats.

Sobre la missió i els principis del Centre Promotor de l'ApS:

- El Centre segueix mantenint seva la missió de promoure l'aprenentatge servei, així com el principi fundacional de no-apropiació i els principis de procediment.

Sobre l'organització i el treball en xarxa del Centre Promotor de l'ApS:

- Com a resultat de l'èxit del treball realitzat pel Centre, hi ha altres actors que prenen iniciatives autònomes per desenvolupar l'aprenentatge servei. En aquest nou context, cal reflexionar sobre com afecta el Centre Promotor de l'ApS aquesta nova situació i què significa deixar de ser l'únic referent de l'aprenentatge servei.
- El Centre pot continuar com un espai format per agents que cooperen complementàriament per la promoció de l'aprenentatge servei i també pot mantenir la seva manera d'organitzar-se i funcionar. Malgrat tot, per aconseguir la màxima força, hauria de pensar si és possible optimitzar les formes d'organització i treball en xarxa.

Sobre el coneixement de l'aprenentatge servei:

- Sembla convenient fer recerca en els àmbits següents: 1) avaluació d'experiències; 2) fonamentació teòrica; 3) desenvolupament de propostes d'aprenentatge servei en entitats socials; 4) descripció de bones pràctiques i sistematització dels seus components característics; 5) estudi de centres educatius que adopten l'aprenentatge servei com a línia del centre; 6) anàlisi de pràctiques properes a l'aprenentatge servei; 7) estudi dels processos de difusió i transferència del coneixement pedagògic.

Sobre la difusió de l'aprenentatge servei:

- Es constata la necessitat de seguir impulsant les tasques de difusió. Malgrat tot, caldrà reflexionar sobre com continuar-ho fent en el moment que deixi de ser una novetat i sigui una proposta pedagògica més coneguda.
- Caldrà experimentar amb més força el paper de les xarxes socials i de les tècniques comunicatives pròpies d'altres camps socials.

Sobre la implantació de l'aprenentatge servei:

- Es constata que la tasca a realitzar en el futur va en la mateixa direcció del que ja s'està fent: 1) desenvolupar projectes d'aprenentatge servei en entitats socials que poden oferir-los a molts centres educatius, i 2) promoure processos territorials

El Centre Promotor de l'ApS:

1. Segueix mantenint seva la missió de promoure l'aprenentatge servei, així com el principi fundacional de no-apropiació.

2. Segueix veient-se com un espai format per agents que cooperen igualitàriament i de forma complementària per la promoció de l'aprenentatge servei.

3. Segueix considerant que cal impulsar la recerca, la difusió, l'arrelament i la construcció de xarxa per a l'ApS.

d'adopció de l'aprenentatge servei com a proposta avalada per les administracions públiques i les xarxes educatives locals.

Sobre la creació de xarxes per a l'aprenentatge servei:

- Com es dedueix de la proposta anterior, caldrà desenvolupar xarxes sectorials i territorials que vinculin entitats, centres, municipis i altres actors que ja realitzen processos de desenvolupament de l'aprenentatge servei.
- Caldrà tornar a examinar com ha de ser, quins objectius ha de perseguir i quines accions ha de contribuir a desenvolupar la xarxa per a l'aprenentatge servei.

Per acabar, considerem que l'impuls a l'aprenentatge servei al nostre país ha viscut una primera onada de promoció que ha permès detectar força experiències ja existents i generar-ne de noves, ha mobilitzat molts actors que s'han implicat en el seu desenvolupament i, finalment, ha generat diferents nuclis sectorials i locals que han facilitat la multiplicació de propostes. Entenem que ara caldria iniciar una segona onada de promoció que, sense deixar d'aprofundir en el que s'està fent, seguís avançant també en la definició de polítiques públiques pensades per donar solidesa a la promoció d'aquestes pràctiques formatives.

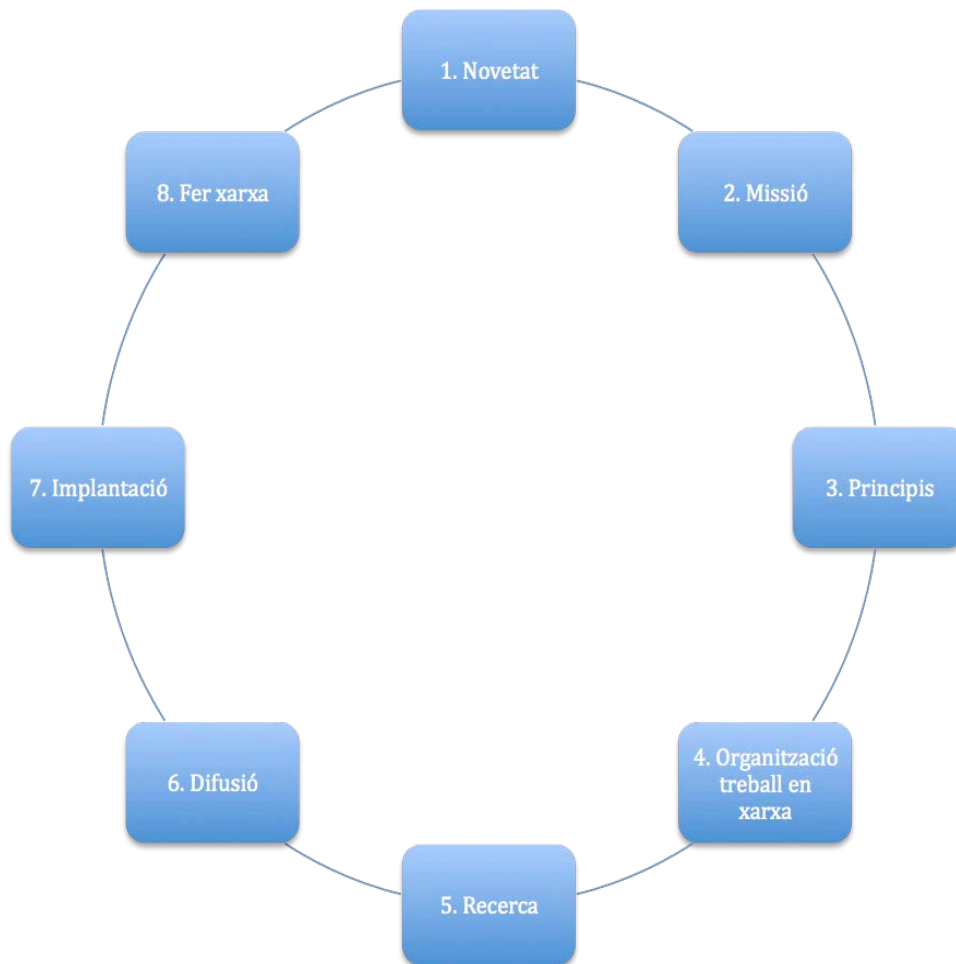
Per acabar: enumeració de conceptes

A l'inici d'aquest escrit ens proposàvem tres objectius, que podem sintetitzar així: 1) descriure els processos de promoció de l'aprenentatge servei; 2) reflexionar sobre el futur d'aquests processos, i 3) apuntar alguns conceptes que ens permetessin analitzar els processos de promoció d'una novetat educativa. El primer objectiu s'ha exposat en el cos principal del text. Per tant, el recorregut seguit és el resultat. El resultat del segon objectiu, que hem abordat de manera molt superficial, s'han presentat a l'apartat anterior. Pel que fa al tercer, la definició de conceptes per parlar de la promoció d'una novetat educativa, no hi hem dedicat cap apartat en exclusiva, encara que d'alguna manera en tots hem emprat elements conceptuals que poden donar resposta al que ens plantejàvem. Ara en farem la síntesi.

La qüestió que ens preocupa és ben coneguda: com promocionar una idea pedagògica nova perquè els potencials interessats la coneguin, la considerin i, si ho creuen convenient, l'adoptin, la provin, la valorin i la fixin en la seva manera de treballar; com transformar una novetat, en el nostre cas l'aprenentatge servei, en una innovació educativa que es va escampant cada vegada més entre educadors i agents socials. La pedagogia ha estat sempre interessada i ocupada a realitzar aquesta operació. L'anàlisi del procés d'impuls a l'aprenentatge servei ens ha empès a utilitzar els següents conceptes, que recollim del text i mostrem en un esquema.

El Centre Promotor de l'ApS considera que l'impuls a l'aprenentatge servei al nostre país ha viscut una primera onada de promoció, però que ara caldrà una segona de promoció que, sense deixar d'aprofundir en el que s'està fent, comencés a definir polítiques públiques pensades per donar solidesa a la promoció d'aquestes pràctiques formatives.

La qüestió és com promocionar una idea pedagògica nova perquè els potencials interessats la coneguin, la considerin i, si ho creuen convenient, l'adoptin, la provin, la valorin i la fixin en la seva manera de treballar.

De cap manera plantejem que aquests termes constitueixen un quadre conceptual suficient per entendre com funcionen els processos de promoció d'una idea nova en el món de l'educació. Però en tot cas ens han servit per donar nom a alguns fets que hem pogut analitzar i, en el futur, ens poden ajudar a pensar altres processos semblants i a comprovar fins a quin punt serveixen per entendre millor una de les feines de la pedagogia: aconseguir que arrelin les bones idees educatives.

Referències

- BADEN-POWELL, R. (1935). "La educación por el amor en lugar de la educación por el temor". A: DIVERSOS AUTORS. *La educación y la solidaridad*. Madrid: Espasa-Calpe.
- BATLLE, R. (2009). *Informe de l'experiència pilot a l'Hospitalet de Llobregat* [Document inèdit].
- BOSCH, C. i LÓPEZ, M. (2008). *Guia metodològica de l'Aprenentatge Servei*. Barcelona: Diputació de Barcelona. "Documents de Treball. Sèrie Educació", 4.
- BOSCH, C.; CLIMENT, T. i PUIG, J. (2009). "Partenariado y redes para el aprendizaje servicio". A: PUIG, J. (coord.). *Aprendizaje servicio. Educación y compromiso cívico*. Barcelona: Graó, p. 127-149.
- CHRISTAKIS, N. A. i FOWLER, J. H. (2010). *Conectados*. Madrid: Taurus.
- DE LA CERDA, M.; GRAELL, M.; MARTÍN, X.; MUÑOZ, A. i PUIG, J. (2009). "Aprendizaje servicio: ejemplos y definiciones". A: PUIG, J. (coord.). *Aprendizaje servicio. Educación y compromiso cívico*. Barcelona: Graó, p. 15-32.
- DE LA CERDA, M. (2011). *L'ajuda entre iguals. Anàlisi d'una modalitat de pràctiques d'aprenentatge servei*. Tesis doctoral. Universitat de Barcelona. Departament de Teoria i Història de l'Educació.

- DEPARTAMENT D'EDUCACIÓ GENERALITAT DE CATALUNYA (2010). *Aprenentatge Servei i Ciutadania en el marc dels Plans educatius d'entorn*. En línia: <http://www.xtec.es/lic/intro/documenta/aprenentatge_servei_i_pee.pdf>
- DEWEY, J. (1926). "Los principios morales que cimentan la educación". *Ensayos de educación*. Madrid: La Lectura, p. 1-61.
- FOLGUEIRAS, P. (coord.); CABRERA, F.; LUNA, E. i PUIG, G. (2011). *Estudi sobre l'avaluació (grau de satisfacció i xarxa territorial dels projectes d'aprenentatge servei)*. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament de Mètodes d'Investigació i Diagnòstic en Educació.
- FRANCH, J. (1985). *El lleure com a projecte*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- GARRIGA, A. (1967). *Un rètol per a Curtó*. Barcelona: La Galera.
- GRAELL, M. (2010). *Donació de sang i educació per a la ciutadania*. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona. Departament de Teoria i Història de l'Educació.
- JACOBY, B. (2003). *Building Partnerships for Service-Learning*. San Francisco: Jossey-Bass.
- JARVIS, J. (2010). *Y Google, ¿cómo lo haría?* Barcelona: Gestió 2000/Planeta.
- KUHN, T. S. (1971). *Historia de las revoluciones científicas*. Mèxic: Fondo de Cultura Económica.
- LOBROT, M. (1974). *Pedagogía Institucional*. Buenos Aires: Humanitas.
- LONGÁS, J.; CIVIS, M.; RIERA, J.; FONTANET, A.; LONGÁS, E. i ANDRÉS, T. (2008): "Escuela, educación y territorio. La organización en red local como estructura innovadora de atención a las necesidades socioeducativas de una comunidad". *Revista Interuniversitaria de Pedagogía Social*, núm. 15, p. 137-151.
- MARTÍN, X. i RUBIO, L. (2010). *Prácticas de ciudadanía. Diez experiencias de aprendizaje servicio*. Barcelona: Octaedro.
- MARTÍN, X. (2012). *Per una pedagogia del servei. Treball per projectes i ApS*. Barcelona: Minyons Escoltes i Guies de Catalunya.
- MARTÍNEZ, M. (coord.) (2008). *Aprenentatge servei i responsabilitat social de les universitats*. Barcelona: Octaedro i Fundació Jaume Bofill.
- MARX, C. i ENGELS, F. (1978). *Textos sobre educación y enseñanza*. Madrid: Alberto Corazón.
- MAKARENKO, A. (1977). *El poema pedagógico*. Barcelona: Planeta.
- MUÑOZ, A. (2008). *Recull d'experiències properes a l'aprenentatge servei*. Barcelona: Grup de Recerca en Educació Moral (UB).
- PUIG, J. (coord.) (2009). *Aprendizaje servicio. Educación y compromiso cívico*. Barcelona: Graó.
- PUIG, J. (coord.) (2012). *Compromís cívic i aprenentatge a la universitat*. Barcelona: Graó.
- PUIG, J.; BATLLE, R.; BOSCH, C. i PALOS, J. (2006). *Aprenentatge servei. Educar per a la ciutadania*. Barcelona: Octaedro.
- PUIG, J.; CAMPO, L. i CLIMENT, T. (2011). "Com difondre una innovació pedagògica? El cas de l'aprenentatge servei a Catalunya". *Temps d'Educació*, núm. 41, p. 129-139.
- ROGERS, E. M. (2003). *Diffusion of Innovations*. Nova York: Free Press (5a ed.).
- SHIRKY, C. (2008). *Here Comes Everybody: The Power of Organizing Without Organizations*. Londres: Penguin.
- TRILLA, J. (2009). "Aprendizaje servicio en la pedagogía contemporánea". A: DIVERSOS AUTORS. *Aprendizaje servicio. Educación y compromiso cívico*. Barcelona: Graó, p. 33-52.
- TRILLA, J. (2000). *Pedagogia del grup i del projecte. Una aproximació a l'obra de Joaquim Franch*. Barcelona: Eumo Editorial/Edicions 62.